

ปกิณกะ

การส่งเสริมการเรียนรู้และกลไกสนับสนุนการเรียนรู้สำหรับเด็กมุสลิม นอกระบบการศึกษาในประเทศไทย

กชวร จุยมณี, ปร.ด.* , วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา, ค.ด.*
 วรรณรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา, ค.ด.* , สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล, ค.ด.*
 ระวี จุฑาศฤงค์, ค.ด.**

ประชากรที่อาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทยตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2563 มีจำนวนทั้งหมด 66,186,727 คน¹ จากข้อมูลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2561 พบว่า ร้อยละ 93.5 ของประชากรนับถือศาสนาพุทธ รองลงมาร้อยละ 5.4 นับถือศาสนาอิสลาม² อย่างไรก็ตามศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่มีผู้นับถือมากที่สุดราวร้อยละ 80 ของประชากรทั้งหมดใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ นั่นคือ จังหวัดยะลา ปัตตานีและนราธิวาส ซึ่งมีชายแดนติดกับสหพันธรัฐมาเลเซีย ชาวมุสลิมในพื้นที่นี้ส่วนใหญ่ มีภาษามลายูเป็นภาษาพูดประจำถิ่น บางส่วนสามารถฟังและพูดภาษาไทยได้เข้าใจชัดเจน แต่บางส่วนไม่สามารถเข้าใจภาษาไทยได้ แต่สำหรับชาวมุสลิมในจังหวัดอื่นของประเทศไทยมีหลายเชื้อชาติ โดยมาจากเอเชียใต้ จีน กัมพูชา และอินโดนีเซีย รวมทั้งผู้ที่มีเชื้อสายไทยด้วย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ. 2560 มีเจตนารมณ์ให้การปกครองของประเทศไทยอย่าง

มีเสถียรภาพ ลดความขัดแย้งและปัญหาต่าง ๆ ด้วยการปฏิรูปการศึกษาและการบังคับใช้กฎหมายที่ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างประชาชนทุกภาคส่วนกับหน่วยงานของภาครัฐทุกหน่วยงาน ตามแนวทางพระราชบัญญัติได้กฏเกณฑ์ ตามหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและประเพณีการปกครองที่เหมาะสมกับสถานการณ์ และลักษณะสังคมไทย หลักความสุจริต หลักสิทธิมนุษยชนและหลักธรรมาภิบาล อันจะสนับสนุนการขับเคลื่อนประเทศทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมให้พัฒนาไปข้างหน้าได้อย่างเป็นขั้นตอนจนเกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน³ โดยในด้านการจัดการศึกษาแก่ผู้ที่มีความแตกต่างนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มุ่งเน้นโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพ เท่าเทียมและได้มาตรฐาน ทั้งการ ศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัยต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังที่ตราไว้ในมาตรา 54 ที่ระบุว่า “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย⁴

*ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**ภาควิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

Corresponding author email: kotchowornc@gmail.com

รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการกำกับส่งเสริมและสนับสนุนให้การจัดการศึกษาดังกล่าวมีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล” โดยเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันมีความสอดคล้องกับข้อตกลงต่าง ๆ ในระดับสากล เช่น องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development goals: SDGs) ซึ่งเป้าหมายที่ 4 คือ การศึกษาที่เท่าเทียม เป็นเป้าหมายที่รับรองการศึกษาที่เท่าเทียมและทั่วถึง ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ทุกคน ด้วยการเข้าถึงการศึกษาภาคบังคับที่มีคุณภาพ การเพิ่มโอกาสในการศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย รวมทั้งการเรียนในสายอาชีพเพื่อการจ้างงานและเป็นผู้ประกอบการ รวมทั้งความมั่นคงทางการเงิน การจัดการความไม่เท่าเทียมทางการศึกษา การจัดโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก รวมทั้งครูและกลไกสนับสนุนครูที่มีคุณภาพ ในการจัดการศึกษาที่มีความปลอดภัยทั้งทางร่างกายและจิตใจแก่เด็กเป็นต้น⁵ โดยการจัดการศึกษาสำหรับเด็กมุสลิมในพื้นที่ต่าง ๆ และในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องอาศัยการประสานพลังระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน และภาคประชาสังคมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินการจัดการศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเด็กมุสลิมในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทย

โครงการช่วยเหลือเด็กนอกระบบมุสลิม และสำหรับเด็กมุสลิมในพื้นที่ต่าง ๆ และในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ได้รับงบประมาณจากกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ในปีงบประมาณ 2563 ได้แก่ โครงการพัฒนาเยาวชนมุสลิมไทยเพื่อความเสมอภาคและความยั่งยืน โดยมูลนิธิบ้านดี ดาร์ลุคอยร์ เพื่อพัฒนาศักยภาพครู ด้วยการโค้ชและผู้เรียนนอกระบบการศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลามทั่วประเทศที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดของ Covid-19 ในด้านทักษะการดำเนินชีวิตในวิถีอิสลาม เช่น การดูแลสุขภาพอนามัย การป้องกันตนเองจาก Covid-19 การจัดการทางการเงิน การใช้สื่อดิจิทัล และการวางแผนอาชีพ เป็นต้น โดยการออกแบบ และใช้นวัตกรรม เช่น สื่อและบอร์ดเกม ให้กับครูจำนวน 100 คน และนักเรียน นิสิตนักศึกษา ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงมหาวิทยาลัยกว่า 1,000 คน และโครงการห้องเรียนกัมปง สืบค้นทักษะชีวิตนาร่อง โดยสมาคมเด็กและเยาวชนเพื่อสันติภาพชายแดนใต้ (กลุ่มลูกเหรียง) เพื่อพัฒนาทักษะชีวิต การทำอาหาร การดูแลสุขภาพ ป้องกันตนเองจาก Covid-19 ความรู้ด้านอนามัยเจริญพันธุ์ ความปลอดภัยจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้แก่เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาใน 3 ตำบล และที่บ้านลูกเหรียง จำนวนรวม 300 คน และครูนอกระบบการศึกษาใน 3 ตำบล และที่บ้านลูกเหรียง จำนวนรวม 20 คน รวมทั้งโครงการพัฒนาเครือข่ายครู และนักวิชาชีพ เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในกลุ่มเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อพัฒนาเด็กนอกระบบในด้าน การพัฒนาทักษะชีวิต การรู้จักและดูแลตนเอง การ

ควบคุมอารมณ์ตนเอง ความสามารถในการเผชิญสถานการณ์ในชีวิต ทักษะการสื่อสารการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้เหมาะสม และพัฒนากระบวนการและบุคลากรที่เกี่ยวข้องโดยการใช้หลักความรู้ด้านจิตตปัญญาศึกษา กระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ การสร้างชุมชนทางวิชาชีพให้แก่เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาจากมูลนิธิชินดาราชิงเป็นกลุ่มเด็กนอกระบบ เด็กกำพร้า เด็กด้อยโอกาส จำนวนรวม 1,100 คน และครูนอกระบบการศึกษา จำนวน 150 คน

ผลจากการดำเนินจากโครงการดังกล่าว พบปัญหาของเด็ก กมุสลิม และครูนอกระบบการศึกษา 5 ประเด็นหลัก ดังนี้ 1) ปัญหาความยากจน เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายคือ เด็กนอกระบบการศึกษาที่ได้รับผลกระทบอย่างมากจากภาวะสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จึงต้องได้รับความช่วยเหลือด้านการเลี้ยงชีพอย่างเร่งด่วน 2) ปัญหาด้านความปลอดภัย เนื่องจากทีมดำเนินงานโครงการ เป็นบุคคลที่ไม่ค่อยคุ้นเคยกับกลุ่มเป้าหมายที่มีความแตกต่างหลากหลายด้านภาษา ศาสนาและสังคม จึงมีความจำเป็นที่ต้องพิจารณาทีมจากมูลนิธิในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายเพื่อลดช่องว่างในความแตกต่าง 3) ปัญหาด้านเวลา เนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลา ทำให้เกิดความเร่งรีบในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการได้รับข้อมูลคือความยินยอมและเห็นชอบของผู้ปกครองหรือเด็กและเยาวชนรายบุคคลซึ่งมีความจำเป็นที่ต้องใช้เวลาในการสื่อสารและได้รับการอนุญาต 4) ปัญหาด้านการเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคล ถือว่าเป็นปัญหาหลักเนื่องด้วยความไม่ไว้วางใจในหน่วยงานภาครัฐของกลุ่มเป้าหมาย ผู้ปกครองและคณะทำงานโครงการฯ

ของมูลนิธิ จึงส่งผลต่อการเปิดเผยข้อมูลซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินงาน 5) ปัญหาด้านภาษาเนื่องด้วยข้อจำกัดด้านการสื่อสารภาษาไทยของครูอันส่งผลให้เกิดปัญหา เช่น การทำเอกสารทางการเงิน รวมทั้งเอกสารอื่น ๆ ทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินการและจัดการ เป็นต้น นอกจากนี้ในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับเด็กของเด็กมุสลิมในพื้นที่ต่าง ๆ และในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ แม้จะได้รับการพิจารณาให้ความสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และภาคส่วนต่าง ๆ ตามนโยบายและแผนดำเนินการต่าง ๆ อย่างไรก็ตามสำหรับเด็กและครูนอกระบบการศึกษาควรมีการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม นำไปปฏิบัติได้จริง เน้นการบูรณาการระหว่างหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้ปกครององค์กรเอกชน ชุมชน และหน่วยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วยความเข้าใจในความเป็นมา บริบทสังคมชุมชนที่แตกต่างอย่างรอบคอบ เนื่องจากเป็นประเด็นละเอียดอ่อน เกี่ยวโยงกับประเด็นทางสิทธิมนุษยชน ความขัดแย้งและความมั่นคงของประเทศ โดยมีกระบวนการในการดำเนินการและกลไกที่สำคัญ ดังนี้

1) การค้นหาตัวเด็กมุสลิมในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย ต้องอาศัยผู้ที่ได้รับความไว้วางใจในพื้นที่ เช่น เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิชินดาราชูของศูนย์การเรียนรู้อิสลาม โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โรงเรียนปอเนาะ เป็นต้น จะทำหน้าที่เป็นผู้รักษาประตู (Gate Keeper) ที่จะนำพาเด็กให้เข้าถึงระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนในความดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษา

โอกาส มีความรู้ ความเข้าใจในการป้องกันตนเองจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 และมีทักษะชีวิตใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) การรู้จักและดูแลตนเอง 2) การควบคุมอารมณ์ตนเอง 3) ความสามารถในการเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิต และ 4) ทักษะการสื่อสารและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้อย่างเหมาะสม ผ่านกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตในสถานการณ์จำลองและสถานการณ์จริง เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันจากปัจจัยเสี่ยง สามารถปรับตัวตามสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ในกระบวนการ พัฒนาครู บุคลากรทางการศึกษาและอาสาสมัครที่ทำงานกับเด็กนอกระบบการศึกษา ยังได้เข้าร่วมในกระบวนการเรียนรู้ที่ผสมผสานแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative education) และการพัฒนาเครือข่ายครู เพื่อให้เกิดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และการพัฒนาวิชาชีพพร้อม กัน

- 5) การจัดการเรียนรู้ในพื้นที่จริง ทั้งในศูนย์การเรียนรู้ และพื้นที่ในชุมชน การปรับรูปแบบการเรียนรู้เพื่อให้เด็กลงมือปฏิบัติจริงในพื้นที่ของตนเอง ดังเช่น โครงการห้องเรียนกัมปง สืบค้นทักษะชีวิต จัดทำศูนย์การเรียนรู้ทั้งที่ตั้งอยู่กับที่ และเคลื่อนที่ไปสู่พื้นที่ ห่างไกล และจัดกิจกรรมในรูปแบบแรก คือ “ครัวชุมชน” เพื่อช่วยเหลือเด็กที่ไม่มีอาหารรับประทาน และได้ส่งต่อความช่วยเหลือให้ผู้ประสบภัยน้ำท่วม ให้เด็กมีส่วนร่วมในการซื้อวัตถุดิบ ผักประกอบอาหาร และนำไปแจกจ่าย และกิจกรรมในรูปแบบที่สอง คือ “ห้องเรียนทักษะชีวิต” โดยการพัฒนาครูในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ (มีการอบรมโดยกลุ่มมะขามป้อม)

และให้ความรู้เรื่องทักษะชีวิต 10 ด้าน ตามนิยามขององค์การอนามัยโลก นั่นคือ 1) ทักษะการตัดสินใจ 2) ทักษะการแก้ปัญหา 3) ทักษะการคิดสร้างสรรค์ 4) ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ 5) ทักษะการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ 6) ทักษะการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล 7) ทักษะการตระหนักรู้ในตน 8) ทักษะการเข้าใจผู้อื่น 9) ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และ 10) ทักษะการจัดการกับความเครียด และทักษะอื่น ๆ ที่จำเป็น ได้แก่ การรู้จักอารมณ์ตนเองและผู้อื่น อนามัยเจริญพันธุ์ ความปลอดภัยจากเหตุการณ์ความรุนแรง ความปลอดภัยจากการจมน้ำ เป็นต้น โดยมีการเน้นเนื้อหาบางเรื่องให้เหมาะสมกับความถนัดของครูและเด็กในแต่ละช่วงวัย นอกจากนี้กลุ่มลูกเหรียญยังทำหน้าที่ติดตามให้คำปรึกษาปัญหาต่าง ๆ ปรับปรุงวิชาที่ครูกำลังสอน ร่วมถอดบทเรียน จัดทำสื่อการสอนต่าง ๆ เป็นต้น

- 6) การประเมินผลการเรียนรู้และการสะท้อนบทเรียนการทำงานเมื่อได้ลงมือปฏิบัติแล้วมีการทบทวนสะท้อนการทำงาน เพื่อตกผลึกการเรียนรู้ ประเมินผลการเรียนรู้ นิเทศติดตามและใช้กระบวนการของชุมชนการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ เป็นกลไกส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มครูที่มีประสบการณ์ใกล้เคียงกัน เพื่อช่วยสนับสนุนการทำงานอย่างเข้มแข็ง เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ครู เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพได้มาตรฐานแก่เด็กมุสลิมในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการสนับสนุนและพัฒนากลไกการขับเคลื่อนครูและเด็กนอกระบบการศึกษา หน่วยปฏิบัติการวิจัยเพื่อการพัฒนาด้านเด็กและเยาวชน และภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยได้รับทุนจากกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

1. ราชกิจจานุเบกษา. ประกาศสำนักทะเบียนกลาง เรื่อง จำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักรตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร พุทธศักราช 2564. [สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2564]. Available from: http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2564/E/053/T_0021.PDF.
2. สำนักงานสถิติแห่งชาติ. การสำรวจสถานะทางสังคม วัฒนธรรม และสุขภาพจิต พุทธศักราช 2561.2563. Available from: <https://1th.me/vsmaP>.
3. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560 [อ้างไว้เมื่อ 6 เมษายน 2560]. Available from: <https://1th.me/4a7cF>.
4. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบรายมาตราของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. 2562. [อ้างไว้เมื่อ 2562]. Available from: <https://1th.me/RnW8R>.
5. SDG-Education 2030 Steering Committee Secretariat. (n.d.). Sustainable Development Goal 4 (SDG 4). Available from: <https://www.sdg4education2030.org/the-goal>